

BÜROKRASİDEN SİYASETE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN XIV. BAŞKANI NECMETTİN KARADUMAN*

Sedef BULUT**

ÖZ

Necmettin Karaduman, Türk siyasetinde iz bırakmış, Trabzon'un yetiştirdiği önemli devlet adamlarından birisidir. 1927 yılında Trabzon'da doğmuş, İlk ve ortaöğrenimini Trabzon'da tamamlamıştır. 1948 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmuştur. Kaymakamlık ve Mülkiye Müfettişliği, Maraş, Erzurum ve İçel Valiliği görevlerinde bulunmuştur. Bürokrasideki başarılı çalışmalarının ardından bir süre özel sektörde yönetici olarak bulunmuş, 12 Eylül 1980 Müdahalesinin ardından sivil rejime dönüş sürecinde siyasete girmiştir. 6 Kasım 1983 tarihinde yapılan 17. Yasama Dönemi seçimlerinde Anavatan Partisi'nden (ANAP) Trabzon Milletvekili olmuştur. Karaduman, 4 Aralık 1983 ve 12 Eylül 1985 tarihlerinde iki kez olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığına seçilerek, 29 Kasım 1987 tarihine kadar bu görevde kalmıştır. Bu makale, Karaduman hakkında bir biyografi çalışması olmayıp TBMM içerisindeki faaliyetlerine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda arşiv belgeleri, TBMM Zabıt Cerideleri, süreli yayınlar ve telif ve tetkik eserler yararlanılan başlıca kaynaklardır.

Anahtar Sözcükler: Anavatan Partisi (ANAP), Necmettin Karaduman, Trabzon, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM).

FROM BUREAUCRACY TO POLITICS XIV. PRESIDENT OF THE TURKISH GRAND NATIONAL ASSEMBLY NECMETTİN KARADUMAN

ABSTRACT

Necmettin Karaduman is one of the outstanding statesmen raised in Trabzon who left his mark on Turkish politics. He was born in Trabzon in 1927 and completed his primary and secondary education in Trabzon. He graduated from the Ankara University Faculty of Political Sciences in 1948. He served as District Governor, Civil Inspector, and Governor of Maraş, Erzurum, and İçel. After his successful work in the bureaucracy, he worked as a manager in the private sector for some

---

* *Gönderim Tarihi:09.10.2023. Kabul Tarihi:14.10.2023.*

** *Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, ANKARA. sedefbulut@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5525-584X.*

time, and after the intervention of September 12, 1980, he entered politics during the return period to the civilian regime. He became a Trabzon Deputy from the Motherland Party (ANAP) in the 17th Legislative Term elections held on November 6, 1983. Karaduman was elected President of the Turkish Grand National Assembly (TBMM) twice, respectively, on December 4, 1983, and September 12, 1985, and remained in this position until November 29, 1987. This work is not a biography of Karaduman but rather focuses on his activities within the TBMM. Within this regard, the main sources that are used in this work are archive documents, Turkish Grand National Assembly journals, periodicals, copyrighted works, and research works.

Keywords: Motherland Party (ANAP), Necmettin Karaduman, Trabzon, Turkish Grand National Assembly (TBMM)

Giriş

Türk siyasetinin önemli isimlerinden biri olan Necmettin Karaduman 1927 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Doğduğu büyüdüğü topraklara gönülden bağlılık duyan Karaduman, yükseköğreniminin ardından bürokraside önemli görevlerde yer almış ve Türkiye'nin birçok ilinde başarılı hizmetlerde bulunmuştur. 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesinin ardından, sivil rejime dönüş sürecinde, Anavatan Partisinin (ANAP) kurulması onun hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bizzat Turgut Özal tarafından partiye davet edilen Karaduman'ın aktif siyasi yaşamı başlamış böylece çok sevdiği memleketi Trabzon'a milletvekili olarak hizmet etme fırsatı bulmuştur.

ANAP Trabzon Milletvekili olarak 17 ve 18. Dönem Meclislerinde yer alan Karaduman, aynı zamanda 4 Aralık 1983 ve 12 Eylül 1985 tarihlerinde TBMM Başkanlığına seçilmiştir. Türkiye'nin askeri müdahale sonrasında demokratikleşme mücadelesi verdiği bu kritik döneme tanıklık eden Karaduman, devlet adamı kişiliği ile de etrafına örnek olmuştur.¹ Necmettin Karaduman hakkında Trabzon Araştırmaları Merkezi Vakfı tarafından "Necmettin Karaduman Örnek Bir Devlet Adamı" isimli bir kitap hazırlanmış ve Kerem Çalışkan tarafından kaleme alınmıştır. Bu eser ailesinden elde edilen bilgiler çerçevesinde şekillenmiş ve onu tanıyan önemli kişilerin röportajlarına da yer verilmiştir. Bu bağlamda bu kitap Karaduman'ı yakından tanımak açısından oldukça yol göstericidir. Bununla birlikte Necmettin Karaduman hakkında akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu makalenin amacı bürokraside ve siyasette büyük hizmetleri olan ve Türk siyasetinin kritik bir dönemine tanıklık eden Karaduman'ın faaliyetlerine bir nebze de olsa ışık

¹ *Necmettin Karaduman Örnek Bir Devlet Adamı*, Der. Kerem Çalışkan, 2. Bsk, Tarihiçi Kitabevi, İstanbul 2019.

tutabilmektir. Bu doğrultuda arşiv belgeleri, TBMM Zabıt Cerideleri, süreli yayınlar ile telif ve tetkik eserler yararlanılan başlıca kaynaklardır.

1.Hayatı ve Bürokrasi Yılları

Necmettin Karaduman, doksan yıllık yaşamına pek çok başarı sığdırmış, son nefesine kadar da, çalışmaktan ve topluma hizmet etmekten vazgeçmemiştir. Karaduman'ın ön plana çıkan özelliklerinden birisi de memleketine duyduğu bağlılıktır. Trabzonlu olmaktan her zaman gurur duymuş ve bunu dile getirmekten çekinmemiştir. Şüphesiz ki, onun kişiliğinin ve fikirlerinin şekillenmesinde doğup büyüdüğü coğrafyanın büyük etkisi olmuştur.² Karaduman, TBMM üyelerine ait özgeçmiş bildiriminde 1927 yılında Trabzon'da doğduğunu beyan etmiştir.³ Bununla birlikte 09.11.1983 tarihinde kendisine verilmiş olan milletvekili mazbatasında doğum tarihi Trabzon 1926 olarak yer almaktadır.⁴ Aynı şekilde TBMM Milletvekili Albümünde de doğum tarihi 1926 olarak verilmiştir.⁵ Annesi Gülhanım, babası Ahmet İhsan Bey'dir.⁶ Babası İhsan Bey ticaretle uğraşmaktadır. Annesinin babası olan Şükrü Bey ise Trabzon'un ileri gelen tüccarlarından. Kız kardeşi ile birlikte dedesi Şükrü Bey'in evinde büyüyen Necmettin Bey'in kişiliğinin ve hatta mesleğinin şekillenmesinde dedesinin büyük tesiri olmuştur. Çocukluk yıllarında Trabzon'da, Şükrü Bey'den dinlediği muhacirlik hatıralarından ve onun "büyüyünce vali olacaksınız" sözlerinden etkilenen Necmettin Bey, dedesini her fırsatta sevgi ve şükran ile anmıştır. Hatta ileriki yıllarda dedesinin rızasını alarak babasının soyadı olan Saraçoğlu'nu değiştirmiş ve dedesinin soyadı "Karaduman" ı almıştır.⁷

Necmettin Bey'in çocukluk yıllarına dair en önemli anısı ise 1937 yılında Atatürk'le karşılaşmasıdır. Atatürk'ün Selanik'ten arkadaşı olan Trabzon Umumi Valisi Tahsin Uzgel'i ziyareti sırasında dinleyiciler arasında yer alan Necmettin Bey, Atatürk'ün tavırlarından ve bölge meselelerine yaklaşımından çok etkilenmiştir. Necmettin Karaduman izlenimlerini şu sözleriyle anlatmıştır:

"...Atatürk, kalenin Değirmendere'ye bakan tarafına oturmuştu. Her zamanki gibi vakur ve ciddi idi. Yüzü ışıldı... Atatürk'e limanın ve

² *Necmettin Karaduman Örnek Bir Devlet Adamı*, s.13.

³ Karaduman'ın doğum tarihi Trabzonlu Meşhurlar Ansiklopedisinde 6 Ocak 1927 olarak verilmiştir. Hüseyin Albayrak, *Trabzonlu Meşhurlar Ansiklopedisi*, Vadi Yayınları, Ankara 2008, s.371. Karaduman'ın doğum tarihinin resmi evrakta 1926 olarak gözükmeye nüfus kaydında bu tarihin yazıldığını düşündürmektedir.

⁴ *TBMM Tercüme-i Hal Varakası*, HT_4185_1_18.

⁵ *TBMM Albümü 1983-2010*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, C: 3, Ankara 2010, s.1115.

⁶ *TBMM Tercüme-i Hal Varakası*, HT_4185_1_18.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz., *Necmettin Karaduman Örnek Bir... s. 17-25.*

Trabzon içme suyunun durumları anlatılarak yardımları istendi... Yaşlı Trabzonlular suyumuzun o tarihlerdeki halini çok iyi bilirler. Atatürk'ün her iki konu hakkındaki verdiği cevaplar kısa ve kesindi. O yıllardaki bütçe durumumuzun liman yapımına el vermediğini belirttikten sonra Trabzon içme suyu tesisatına derhal bağlanması için hemen orada ilgililere talimat verdi. ...Trabzon içme suyuna Atasu adının verilmesi bundandır. Trabzonlular Büyük Atatürk'e cemile yapmak istemişlerdir.”⁸

Necmettin Karaduman, bu karşılaşmayı adeta hafızasına kazımış ve bütün yaşamı boyunca Atatürkçülükten taviz vermemiştir.

İlk ve orta öğrenimini Trabzon'da tamamlayan Karaduman, 1937-1938'de Cudibey İlkokulundan, 1943-1944 öğretim yılında ise Trabzon Lisesinden mezun olmuştur.⁹ 1948 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin İdari Şubesini bitirmiştir.¹⁰ Yaşadığı çevre kadar, eğitim aldığı okullar da, Karaduman'ın fikri yapısının ve mütevazı kişiliğinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda, güçlü öğretmen kadrosuna sahip köklü bir eğitim kurumu olan Trabzon Lisesi hayatında önemli bir yer tutmuştur. Necmettin Bey, özellikle o dönem ki okul müdürü Faik Dranaz'ın kendisi üzerindeki etkisinden çeşitli vesilelerle bahsetmiştir. Örneğin, Trabzon Lisesi'nin kuruluşunun 100. Yıl etkinliklerinde “*Trabzon kültürüne çok büyük hizmetleri olmuştur*” diyerek Dranaz'ı saygı ile anmıştır.¹¹ Karaduman spora ve özellikle futbola karşı çok ilgi duymuştur. Yıllar sonra Bulvar Gazetesinde yayınlanan bir röportajında şu sözlerle spora olan ilgisini anlatmıştır:

“Küçük yaşlardan beri futbolla meşgul olmuşumdur. Bunda biraz memleketimizin karakterinin de etkisi var. Trabzon şehir çevresi futbola çok düşkündür. Bir nevi Trabzonluların karakteridir diyebilirim. Futbola özellikle düşkündürler. Karakterimin bu yönünü şehrimizin bu karakterinden almış oldum.”¹²

Necmettin Karaduman, 1951 yılında Rize'nin Fındıklı İlçesi Kaymakamlığına atanmış, sonrasında 1954'te Ordu'nun Gököy ve 1955-1960 tarihlerinde Fatsa ilçeleri kaymakamlığını yapmıştır. Kısa bir süreliğine de,

⁸ Necmettin Karaduman, “Trabzon'dan Çeşitleme”, *Trabzon*, S: 4, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara, Aralık 1990, s.10-11; *Necmettin Karaduman Örnek Bir...*, s. 17.

⁹ Albayrak, a.g.e, s.371.

¹⁰ *TBMM Albümü 1983-2010*, s.1115,1167.

¹¹ Murat Taşkın, “Üçüncü'den Emir Almayan Tek İkinci Adam Necmettin Karaduman”, *Karadeniz Gazetesi*, 24 Haziran 2017, s.10.

¹² *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Necmettin Karaduman'ın Söylev, Demeç Ve Mesajları (1 Eylül 1986 - 29 Kasım 1987)*, s.248-250, (31 Ocak 1987) <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/2215>.

Alaca ve Sultanhisar ilçelerinde çalışmıştır.¹³ Karaduman, her gittiği yerde yaptığı hizmetlerle dikkat çekmiştir. Özellikle eğitim konusuna öncelik vermiştir. Örneğin Fatsa kaymakamı iken her okul için gelen bir ödeneği, iki köye paylaşmıştır. Aynı zamanda inşaat için gerekli olan taş, kum, kereste gibi ihtiyaçları köylülerin temin etmesi sayesinde, her bir okul ödeneğiyle bir yerine iki okul yapılmasını başarmıştır.¹⁴

Kaymakamlık görevinin ardından, 1960 yılında mülkiye müfettişliğine atanan Karaduman'ın hayatında Trabzon'dan sonra üç şehir şehir; Kahramanmaraş, Erzurum ve İçel önemli izler bırakmıştır. Necmettin Karaduman, 1966 -1970 tarihleri arasında Kahramanmaraş, 1970-1975 tarihleri arasında Erzurum ve 1975-1977 tarihleri arasında da İçel Valiliği yapmıştır.¹⁵ Karaduman, Erzurum valiliği sırasında Aziziye Parkı'nda yer alan Aziziye Şehitler anıtının yapımı için öncülük etmiştir.¹⁶ Valilik yaptığı şehirlerin her birinde özveri ile hizmet ederek halkın sevgisi ve takdirini kazanmıştır. Kahramanmaraş ve Trabzon'un kardeş şehir olmasının baş aktörü Karaduman'dır. Maraş'taki bir caddeye Trabzon, Trabzon'daki bir caddeye ise Maraş adının verilmesini sağlamıştır.¹⁷ Yine Maraş'ta görevliken Toros dağlarından gelen Ardıç Suyunu köye getirerek hafızalarda yer etmiştir.¹⁸ Maraş'ta önemli hizmetlerde bulunan Necmettin Karaduman, sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde gösterdiği üstün gayret ve başarıdan dolayı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının teklife üzerine 5442 sayılı il idaresi kanununun 9. Maddesinin A fıkrasına göre Bakanlar Kurulu tarafından 1969 yılının Temmuz ayında takdirname ile taltif edilmiştir.¹⁹

Necmettin Karaduman, yoğun bir iş hayatının ardından kendi isteğiyle 1977 yılında emekliye ayrılmış ve 1977- 1983 tarihleri arasında İstanbul'da bir şirketin yönetim kurulu üyeliği ve genel müdürlüğü görevinde bulunmuştur.²⁰ Selma Kısakürek ile 1961 yılında evlenen Necmettin Karaduman 2 kız çocuğu babasıdır.²¹ 17. ve 18. Dönem Trabzon ANAP Milletvekili olan Karaduman iki dönem üst üste TBMM Başkanlığına seçilmiştir. Siyaseti bıraktıktan sonra kültür ve sanat faaliyetleri ile ilgilenen Karaduman, Trabzon Araştırmaları

¹³ Albayrak, a.g.e, s.371.

¹⁴ Zeki Sarıhan, "Beyceli Köyü'nde Kızların Okullu Olması", *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 11 Aralık 2015, s.19.

¹⁵ *TBMM Tercüme-i Hal Varakası*, HT_4185_1_18.

¹⁶ Ümit Niyazi Özcan, "Heykeltıraş Burhan Alkar'ın Anıt Eserlerinin Tasarımı ve Kamusal Alan ile İlişkileri", *Tarih Okulu Dergisi*, S: 21, Mart 2015, s.409.

¹⁷ *Taka*, 23 Haziran 2017.

¹⁸ *Necmettin Karaduman Örnek Bir...*, s.46-47.

¹⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Cumhurbaşkanlığı Arşivleri Başkanlığı*, (BCA),30-18-12-1-2/235-39.

²⁰ *TBMM Albümü*, s.1115.

²¹ Albayrak, a.g.e., s.372.

Merkezi Vakfı Başkanlığını da yapmıştır.2017’de İstanbul’da hayata veda etmiştir.²²

2. Anavatan Partisinin (ANAP) Kuruluşu ve Necmettin Karaduman’ın Siyasete Girişi

12 Eylül 1980 Askerî Müdahalesi, Türk siyasî hayatının önemli kırılma noktalarından birisidir. 1970’li yıllar boyunca devam eden ideolojik kutuplaşma ve siyasî bölünmüşlüğü çatışmaya dönüşerek anarşi yaratması aynı zamanda askeri darbeye gerekçe oluşturmuştur.²³ Bununla birlikte siyasî partilerin mevcut duruma çözüm bulamamış olmaları da, darbe sonrasında sivil rejime dönüş sürecinde çeşitli sonuçlar doğurmuştur. Millî Güvenlik Kurulunun (MGK) oluşturduğu, Bülend Ulusu başkanlığında kurulan yeni hükümette Turgut Özal, başbakan yardımcısı ve devlet bakanı olarak yer almıştır. 16 Ekim 1981’de Siyasî Partilerin Feshine Dair Kanun ile siyasî partiler kapatılırken yeni bir anayasa yapım süreci başlamıştır. Yeni anayasa 9 Kasım 1982’de halkoylamasına sunulmuş ve %91,3 gibi oldukça yüksek bir oyla kabul edilmiştir. MGK Başkanı Kenan Evren’in cumhurbaşkanı seçilmesi ile birlikte Türk siyaseti de yeni bir dönemece girmiştir.²⁴ Kontrollü bir şekilde sivil düzene geçilmeye başlanırken bu süreçte eski siyasetçilere yer verilmemiş, 12 Eylül öncesindeki sorunların faturası bir anlamda onlara çıkarılmıştır. Mecliste yer alan siyasetçilere beş ve on yıl süreli siyasî yasaklar getirilmiştir.²⁵ 1982 Anayasası’nın kabulü ile siyasetin önemli isimleri Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş gibi liderler siyasî yasaklı konumuna düşmüştür.²⁶

1982 Anayasası ve siyasî yasaklarla birlikte, demokratik sisteme döndükten sonra bile bir çeşit vesayet sisteminin öngörüldüğünü söylemek mümkündür. Yeni sistemin yeni siyasî partileri kurulmaya başlarken, Kenan Evren’in hedefinde eski siyasetçiler yer almıştır. Sivil siyasete dönüşün güdümlü niteliği bu süreçte vetolarla kendini göstermiştir. Siyasi Partiler Kanunu ve Milletvekili Seçilme Kanunu sayesinde neredeyse veto edilmedik siyasetçi kalmamıştır.²⁷

²² Ayrıntılı bilgi için bkz. *Necmettin Karaduman Örnek Bir...s.8-9.*

²³ Ömer Çaha, “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi”, *Osmanlı’dan İkininli Yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi*, Ed. Adem Çaylak vd., 2.bsk, Ankara 2010., s.567.

²⁴ Ramazan Baş, “Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayatın Çok Partili Siyasetçisi Fethi Çelikbaş (1912-2009)” *Anadolu Mecmuası*, C: 2, S: 4, Eylül 2023, s.57.

²⁵ *Resmî Gazete*, 29.04.1983.

²⁶ Çavuşoğlu, “1983 Genel Seçimleri ve Anavatan Partisi”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C: 8, S: 1, 2022, s.78.

²⁷ Bülent Tanör, “12 Eylül Rejimi (1980-1983)” *Bugünkü Türkiye 1980-1995- Türkiye Tarihi* 5, Cem Yayınevi, İstanbul 2002, s.51-53.

Siyasal parti çalışmalarının 24 Nisan 1983'te serbest bırakılmasıyla ilk olarak Turgut Sunalp liderliğinde Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) kurulmuş ve asker tarafından da açıkça desteklenmiştir. 20 Mayıs 1983'te ise Anavatan Partisi (ANAP) kurulmuştur. Bu partileri, Büyük Türkiye Partisi (BTP) ve Halkçı Parti (HP) izlemiştir. Yeni kurulan siyasî partilerin 1983 seçimlerine girebilmeleri için karşılaştıkları en önemli engel, 30 kurucu üyesinin MGK tarafından onaylanmış olması şartıdır. Bu sebepten dolayı ANAP kurucu listesi oluşturulurken, listede genç ve yeni isimlere öncelik verilmiş böylece, ANAP'ın hiçbir partinin devamı olmadığı gösterilmeye çalışılmıştır.²⁸

Cumhurbaşkanı Kenan Evren başta olmak üzere askeri liderlerin açıkça muhalefet ettikleri Özal ve partisi kamuoyunda büyük ilgi ve destek görmüştür. Dört farklı eğilimi içinde barındıran ANAP, 6 Kasım 1983 seçimlerinde açık farkla iktidara gelmiş ve sonraki yıllarda Turgut Özal sıra dışı politikalarıyla da Türk siyasetine damgasını vurmuştur.²⁹

2.1 Anavatan Partisi (ANAP) Trabzon Milletvekili Necmettin Karaduman (1983-1989)

Necmettin Karaduman gerek kişiliği gerekse de yapmış olduğu hizmetlerle halk tarafından sevilen aynı zamanda devlet bürokrasisi içinde tanınmış bir kişiydi. Dolayısıyla 12 Eylül sonrası tesis edilmeye çalışılan bu yeni düzende siyasî yasaklar ve vetolar tartışılırken onun adı ön plana çıkmaya başlamıştı.

Karaduman'a öncelikle Halkçı Partiden valilik yapmış olduğu İçel'den aday olması teklifi gelmişti. Bu teklifi geri çeviren Karaduman'ı eski tanıdıkları Kahramanmaraş'tan ANAP'a davet etmişlerdi. Bu gelişmeler yaşandığı bir süreçte, ANAP Trabzon listesindeki adayın veto edilmesi üzerine Turgut Özal'ın bizzat davetiyle Trabzon'dan aday olmuştur.³⁰ Seçim listeleri oluşturulurken MDP' nin 2, ANAP'ın ise 1 adayı veto edilmiştir. Ancak, siyasî çevrelerce bu vetoların ANAP'ın işine yaradığı yönünde değerlendirmeler yapılmıştır. Özellikle Karaduman gibi sevilen bir kişinin bu sayede Trabzon'da liste başı olma fırsatını bulması ANAP için bir avantaj olarak görülmüştür.³¹ Karaduman, 6 Kasım 1983³² tarihinde yapılan 17. Yasama Dönemi seçimlerinde, Anavatan Partisinden Trabzon Milletvekili olarak parlamentoya girmiştir.³³

²⁸ Çavuşoğlu, *a.g.m.*, s.79-80.

²⁹ Muhittin Ataman, "1983-1991 Döneminde İç Politika: Özallı Yıllar", *Osmanlı'dan İkininli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*, Ed. Âdem Çaylak vd., 2.bsk, Savaş Yayınevi, Ankara, 2010, s.587-589.

³⁰ *Necmettin Karaduman Örnek Bir...* s.86-87.

³¹ *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1983, s.7.

³² 1983 Seçimleri: ANAP; % 45.15, Halkçı Parti; %30,46, MDP; %23.27, Bağımsızlar; %01.12, Tanör, *a.g.e.*, s.57.

³³ *TBMM Albümü*, s.1115.

Necmettin Karaduman için Trabzonlu olmak bir gurur kaynağıdır. Özellikle TBMM başkanı olduktan sonra görevinin yoğunluğu dolayısıyla Trabzon'a sık gidememekten duyduğu üzüntüyü zaman zaman yaptığı konuşmalarda dile getirmiştir. Anavatan Partisinin en güçlü yıllarında milletvekili ve TBMM başkanı olarak görev yapan Karaduman, Trabzon'da iz bırakmış bir siyasetçiydi. Tonya yolunun yapılmasının karayollarına ihale edilmesi de onun döneminde olmuştur.³⁴ Trabzon'a yapmış olduğu bir ziyaret esnasında Karadeniz Gazetesinden Osman Yazıcı'nın, *Trabzon'un en çok neyini özliyorsunuz, yetiştiğiniz toplumla beraber olmak sizi mutlu ediyor mu?* şeklindeki sorusuna şu sözlerle cevap vermiştir.: *“Trabzon'un her şeyini özliyorum desem en güzel cevabı vermiş olurum. Çünkü Trabzon büyüdüğüm, havasını teneffüs ettiğim yemeğini yediğim çocukluğumun hatıraları ile dopdolu olan bir yerdir. Her köşesi hatıralarla doludur...”* Aynı röportajda özellikle Tonya'da çok coşkulu karşılandığından bahsetmiş ve bu ilginin sebebinin yeni yapılan yolun açılışının uyandırdığı sevinç olarak değerlendirmiştir.³⁵

TBMM Başkanı olarak görev yoğunluğundan dolayı Trabzon'a istediği sıklıkta gelemediğini her konuşmasında vurgulayan Karaduman, bölge sorunlarının muhtarlar aracılığıyla kendisine iletilmesini istemiş, uzakta da olsa sorunların takipçisi olduğunu söylemiştir. Karaduman'ın Trabzon ve ilçelerine yapmış olduğu gezi esnasında vurguladığı öncelikli sorun köy yolları meselesidir. Bunu içme suyu ve okul meselesi takip etmiştir. Bu konudaki tespitlerini şu sözlerle belirtmiştir:

“Köy yolları en başta gelen konumuzdur, devamızdır. Köy yollarında yapılan hizmetlerde yoğunluk artmıştır, hizmetlerin hızı artmıştır; ama bunlar henüz yeterli bir düzeye gelememiştir. Birkaç gündün beri kazalarımızda yaptığımız seyahatte bu intibai aldım...”.

Karaduman'ın Trabzon çevresinde yapmış olduğu her konuşmada vurguladığı en önemli sorun ulaşım ve köy yolları meselesidir. Trabzon'da verilen bir brifingde konuşan Karaduman, bu sorunun temelinde engebeli arazi şartları yattığına, aynı zamanda köylerin dağınık yerleşimi yüzünden içme suyu meselesinin de halledilemediğine dikkat çekmiştir. Türkiye genelinde olduğu gibi Trabzon civarında da hekim ve özellikle ebe sayısının yetersiz olduğunu söylemiştir.³⁶

³⁴ Ali Savaş, “Necmettin Karaduman ve Bende Bıraktığı İz”, *Karadeniz'den Günebakış*, 25 Haziran 2017, s.8.

³⁵ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Necmettin Karaduman'ın Söylev, Demeç ve Mesajları (1 Eylül 1986- 29 Kasım 1987)*, s.248-250, (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/2215>).

³⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Necmettin Karaduman'ın Söylev, Demeç ve Mesajları*, 3 Kasım 1987.

3. TBMM'nin XIV. Başkanı Necmettin Karaduman'ın Meclis Faaliyetleri (4 Aralık 1983- 29 Kasım 1987)

17. Dönem TBMM, 24 Kasım 1983'te en yaşlı üye olan Fahri Özdilek'in başkanlığında açılış toplantısını yapmış, milletvekili yeminlerinin ardından Bülent Ulusu başkanlığındaki hükümet Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e istifasını sunmuştur. Yeni hükümet kuruluncaya kadar eski hükümet görevde kalmıştır.³⁷ Seçimlerin ardından gündemi yoğun bir şekilde meşgul eden konu TBMM başkanının kim olacağı sorusudur. Bülent Ulusu'nun aday olması beklenirken, HP'den Cahit Karakaş, ANAP'tan ise 11 milletvekilinin imzası ile Necmettin Karaduman aday gösterilmiştir.³⁸ 4 Aralık'ta yapılan oylamada ilk turda 229 oy alan Karaduman ikinci turda üçte iki çoğunluğu sağlayarak 292 oyla TBMM Başkanı olmuştur.³⁹

Necmettin Karaduman, TBMM'nin 14. Başkanı olarak ilk konuşmasını şu sözlerle yapmıştır:

“Nâciz şahsıma tevcih buyurduğunuz bu yüksek itimattan dolayı Yüce Meclise, onun değerli üyeleri siz Sayın milletvekillerine ayrı ayrı teşekkürlerimi ve saygılarımı arz ederim. Anayasamızın ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün koyduğu kurallar içinde hizmet vererek bana tevcih buyurduğunuz itimada lâıyk olmaya çalışmak başlıca görevimiz olacaktır...”⁴⁰

Yeni bakanlar kurulunu oluşturmakla görevlendirilen Özal, 12 Eylül sonrası ilk sivil hükümet olan 45. hükümeti kurmuştur.⁴¹ Beklentilerin aksine Bülent Ulusu'nun aday gösterilmemesi ve askerî rejime yakın bağımsızlara kabinede yer verilmemesi olumlu bir tavır olarak değerlendirilmiştir.⁴² 14 Aralık 1983'te TBMM, Necmettin Karaduman başkanlığında toplanmış, ad okunarak güven oylaması yapılması üyelerin oylarına sunulmuştur. Netice itibariyle 213 kabul, 115 ret, 65 çekimser oy ile Özal Hükümeti güvenoyu almıştır.⁴³

Necmettin Karaduman'ın göreve geldikten sonra yaptığı ilk icraat meclis binasında bakanlar için bir irtibat bürosu kurmak olmuştur. Karaduman bu kararı inisiyatif kullanarak almış, kendisine bu yönde sorulan sorulara ise “*milletvekillerine hizmet olsun diye şahsen karar aldım, zararını görürsem*

³⁷ Tanör, a.g.e., s.58.

³⁸ Cumhuriyet, 4 Aralık 1983.

³⁹ Cumhuriyet, 5 Aralık 1983.

⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 17, C: 1, Birleşim 2, (04.12. 1983) s. 14-15.

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cumhuriyet, 14 Aralık 1983.

⁴² Tanör, a.g.e., s.58.

⁴³ Cumhuriyet, 25 Aralık 1983.

vazgeçerim” sözleriyle cevap vermiştir.⁴⁴Karaduman dış politika ile ilgili ilk demecini ise Eylül 1985’te vermiştir. 24 Nisan’ın sözde “soykırım günü” ilan edilmesi yolunda ABD Temsilciler Meclisi ve Senato Dış İlişkiler Komisyonunda alınan kararlar Türkiye’de büyük tepki toplamıştır. Bu bağlamda Karaduman da bir açıklama yaparak, ABD yasama organında bulunan bazı kişilerin, basit bir seçim ve siyaset oyunu peşinde bu derece dar görüşlü bir politikaya kendilerini kaptırmalarının kendisini hayrete düşürdüğünü söylemiştir. Karaduman, uluslararası terörizme karşı etkili mücadele için uluslararası iş birliği yapılmasının önemine dikkat çekerken, diğer yandan parlamentolarda oy kaygısı ile bu tarz kararlar alanların insanlık alemine karşı ağır bir sorumluluk altına girdiklerini söylemektedir. Amerikan Temsilciler Meclisi ve Senatosunun tüm üyelerini, bu durumun yaratacağı tamiri imkânsız sonuç ve zararlar üzerine ciddiyetle eğilmeye davet eden Meclis Başkanı, TBMM’nin bütün üyelerinin hislerine tercüman olduğunu söyleyerek Türk ve dünya kamuoyuna duyuruda bulunduğunu ifade etmiştir.⁴⁵

Necmettin Karaduman’ın başkanlığı sırasında,1985 yılından itibaren Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nın daha geniş kapsamlı programlarla kutlanmasına, TBMM’nin kuruluşuna hâkim olan ana felsefenin derinlemesine incelenmesine karar verilmiştir. Bu amaçla TBMM başkanlık divanı tarafından kültür, sanat ve yayın kurulu oluşturularak çalışmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda millî egemenlik kavramını çeşitli yönleriyle değerlendirmek üzere Ankara Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde sempozyumlar düzenlenmiştir. Ankara’daki sempozyumda konuşan Karaduman, millî egemenlik ilkesinin Türk demokrasisinin kaynağı olduğunu önemle vurgulayarak demokrasinin sağlam temellere dayalı olarak gelişebilmesinde ve millî egemenlik haftası vesilesi ile üniversitelerin derinlemesine bir çalışma yapmasını istemiştir.⁴⁶

Karaduman’ın TBMM’nin açılışının 65. Yılı münasebetiyle mecliste yaptığı konuşma onun görüşlerini ve demokrat kimliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Parlamentonun sesi, halkın sesidir diyen Karaduman, sözlerini şöyle sürdürmüştür:

“Parlamento halk için vardır. Parlamento bu yüce yönleriyle dipdiri, sorunlarımızın yegâne sahibi olarak güçlendirmek saygınlıktır. Millî egemenliğin ta kendisi olan halkın sesi yeterince duyulabilsin, halk için en yararlı hizmetler sunulabilsin. Yaşadığımız deneyimler, bu yüksek ideale başka türlü varılamayacağını kanıtlarıyla doludur.”⁴⁷

⁴⁴ *Cumhuriyet Siyaset Eki* 1984, 20 Şubat 1984, s.13.

⁴⁵ *Cumhuriyet*,15 Eylül 1984.

⁴⁶ *1. Millî Egemenlik Sempozyumu 24-25 Nisan*, TBMM Basımevi, Ankara 1985, s.8-10.

⁴⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 17, C: 15, Birleşim 89, (23.04.1985) s. 290.

Karaduman'ın başkanlığı döneminde TBMM'nin yasama yılı açış törenleri de şenlik havasında yapılmıştır. 1985 yılından itibaren başlatılan ve gelenekselleşen törenlere halkın ilgisi de büyük olmuştur. Özellikle 17. Dönemin son yasama yılında Millî Egemenlik Parkı'nda çocuk ve kadınların çoğunlukta olduğu törenler resim sergileri, halkoyunları ve konserlerle adeta bir şenlik ve kutlama havasında geçmiştir.⁴⁸ Karaduman'ın Meclis başkanlığı esnasında yapılan önemli icraatlardan birisi de millî saraylar ve köşkların restore edilmesidir. TBMM Başkanlığı Millî Saraylar Sempozyumunun ardından uzun bir süredir kapalı durumda olan bu tarihi mekanlar halka açılmıştır. Aynalı Kavak Kasrı, Kuşluk Bahçesi ve Kuşhane, Şale Köşkü bu mekanlar arasında yer almaktadır.⁴⁹

TBMM Başkanlığı döneminde Karaduman, Bulgaristan Türkleri ile de yakından ilgilenmiştir. Türklere yönelik baskıların arttığı bir süreçte durumun yerinde incelenmesi için bu bölgeye bir parlamento heyetini gönderilmesini teşvik etmiştir.⁵⁰

Türk siyasetinin oldukça kritik bir döneminde TBMM başkanlığı yapan Karaduman, demokratik sistemi daha ileri hedeflere ulaştırmak için çalışmayı adeta düstur edinmiştir. 17. Dönem Meclisinin, her alanda aşama aşama aldığı kararlarla bu hedefe yaklaştığını söyleyen Karaduman'a göre; *“Demokrasilerin, elverişli manevi ve fikrî ortamın oluşturulmasıyla ve bu ortamdan gücünü alan köklü ve sağlıklı geleneklerin kurulmasıyla yaşama şansını kazandıkları ve uzun ömürlü oldukları siyasal ve toplumsal pek çok deneyimle sabittir. Binlerce yıldan beri yaşanan bu gerçeklik tarihin şaşmaz yargısıdır.”*⁵¹ Atatürkçülüğü hayatı boyunca şiar edinen Karaduman, *“Atatürk'te Demokrasi Düşüncesi”* adlı makalesinde ise her ne kadar başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da, çok partili hayata geçiş denemelerinin Atatürk'ün teşvik ve destekleriyle yapıldığını söyleyerek onun demokrat ve özgürlükçü yanına dikkat çekmiştir.⁵²

TBMM başkanlığı süresi dolduktan sonra 10 Eylül 1985 tarihinde Karaduman'la birlikte ANAP'tan Kastamonu Milletvekili Şaban Küçükkoğlu da meclis başkanlığı için aday olmuştur. Bu süreçte, Turgut Özal, grup toplantısında yaptığı konuşmada, statükonun devamından yana olduğunu söylemekle birlikte Genel Kurulun tercihi ne ise onunla çalışmaya hazır

⁴⁸ *TBMM Dergisi*, S: 5, Aralık 1987, s. 7-8.

⁴⁹ *TURSAB, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Aylık Dergisi*, S. 37, Ekim 1985.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Demirhan, *“Bulgaristan Türklerine Uygulanan Zorla İsim Değiştirme Kampanyası ve Türk Basını (Aralık 1984-Mart 1985)”*, *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 17, Aralık 2019, s.252-272.

⁵¹ Necmettin Karaduman, *“Demokrasimizdeki Gelişmeler”*, *TBMM Dergisi*, S: 5, Aralık 1987, s.4.

⁵² Necmettin Karaduman, *“Atatürk'te Demokrasi Düşüncesi”*, *TBMM Dergisi*, S: 7, Mayıs 1989, s.30.

olduğunu belirtmiştir.⁵³ 12 Eylül 1985'te geçici başkanvekili Turgut Kunter'in başkanlığında toplanan TBMM'de, 369 üyeden 216'sının oyunu alan Necmettin Karaduman, ikinci defa TBMM başkanı seçilmiştir.⁵⁴ Necmettin Karaduman TBMM başkanlığının ikinci döneminde birçok siyasî krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu önemli süreçte bir yandan Meclisin itibarını korumaya çalışan Karaduman, olumlu olumsuz birçok eleştiriyi de göğüslemek zorunda kalmıştır. Bu dönemde siyasî yasaklar ve eski siyasetçilerin tekrar politikaya dönmesi meselesi yoğun bir şekilde tartışılmıştır.⁵⁵

Karaduman, Meclis başkanlığının ikinci döneminde basın da ilgi odağı olmuştur. Türkiye gündemini meşgul eden kaotik konulara paralel olarak; kendisine irticadan laikliğe, mecliste artan kavgalardan anayasa da yapılacak değişikliklere kadar pek çok konuda sorular sorulmuştur. Bu sorulara verdiği cevaplarda Karaduman'ın itidalli ve tecrübeli devlet adamı kimliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle kamuoyunda irtica tartışmaları yapılırken bu konu ile ilgili cevabı oldukça net olmuştur. 1987 Ocak ayında Bulvar gazetesine verdiği bir demeçte, Türk toplumunun irticanın mahkûmu bir toplum haline geleceğine hiçbir zaman ihtimal vermediğini söyleyen TBMM Başkanı, aynı zamanda Atatürkçü düşüncenin Türk toplumu tarafından geniş ölçekte benimsendiğini ve bu doğrultuda yön çizdiğini söylemiştir. Aynı tarihlerde Hürriyet gazetesine verdiği bir röportajda ise "*Meclis, bu alanda kendi üstüne düşen görevleri Atatürkçü bir düşünce içinde noksansız yerine getirecek yüce bir organdır*" diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. Ayrıca bu konuda cumhurbaşkanının düşünceleriyle kendi arasında bir fark olmadığını ve tam bir mutabakat halinde olduklarını özellikle vurgulamıştır. Karaduman, "*Size göre laikliğe yönelik tehlike var mı?*" şeklindeki bir soruya ise şu cevabı vermiştir. "*Türkiye, laiklikten kopabilecek bir ülke değildir. Laikliği benimsemiştir ve herhangi bir tehlikede sahip çıkacak yapıdadır.*"⁵⁶

Siyasî çatışmanın zirvede olduğu 1987 senesi aynı zamanda bir seçimler senesi olmuştur. 6 Eylül 1987 de yapılan referandum sonucunda eski siyasetçilerin politika yapmasının önündeki engel kalkmıştır. Halkoymasını bir anlamda kendisine ve partisine karşı bir güven oylaması olarak algılayan Turgut Özal, erken seçim kararı almış ve ANAP seçim yasasında değişiklikler hazırlamaya başlamıştır. İktidar partisinin hazırladığı ve muhalefetin aleyhine işleyebilecek hususlar içeren (önseçim yasağı, propaganda kısıtlamaları gibi) kanun teklifi, 10 Eylül 1987'de ANAP'ın oyları ile mecliste kabul edilmiştir.

⁵³ Cumhuriyet, 11 Eylül 1985, s.7.

⁵⁴ Cumhuriyet, 13 Eylül 1985.

⁵⁵ Necmettin Karaduman Örnek Bir, ...,s.102.

⁵⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Necmettin Karaduman'ın Söylev, Demeç ve Mesajları (1 Eylül 1986- 29 Kasım 1987), s.277-278, (31 Ocak 1987), <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/2215>.

Aynı zamanda 18. Dönem genel seçimleri hakkındaki kanun ile de, 1 Kasım 1987’de erken genel seçimlerin yapılmasına karar verilmiştir. Ancak ana muhalefet partisi SHP’nin Anayasa Mahkemesine başvurması üzerine, kanunun önseçim yasağı getiren hükmü iptal edilmiştir. Bu durum genel seçimin 1 Kasım’a yetiştirilmesini zorlaştırırken, 104 milletvekilinin TBMM’nin toplanması için yaptıkları başvuru Necmettin Karaduman tarafından “*seçim sathı mahalline girilmiş olduğu*” gerekçesi ile iki defa reddedilmiştir.⁵⁷

Karaduman’ın meclisi toplamaması eleştirilere yol açmış ve bu konu gündemi yoğun bir şekilde meşgul etmiştir. Karaduman, bu kararına gerekçe olarak; “*eski liderlerle birlikte ilk defa seçime gidilirken listede yer bulamayan milletvekilleri yüzünden bir kaos ve kargaşa yaşanabileceği düşüncesi*” olduğunu söylemektedir. Nihayetinde üç önergeyi birleştirerek 15 Ekim’de TBMM’yi olağanüstü toplantıya çağırmıştır.⁵⁸ Necmettin Karaduman, 29 Kasım 1987’de yapılan seçimlerde Trabzon’dan ANAP milletvekili olarak meclise tekrar girmiştir. Ancak bu yeni dönemde Özal’ın tercihi ANAP Erzincan milletvekili eski içişleri bakanı Yıldırım Akbulut olmuştur. Özal’ın teklif ettiği Adalet Bakanlığı görevini kabul etmeyen Karaduman, Akbulut’un adaylığını ise “*bu bir nöbet değişimidir*” şeklindeki sözleriyle değerlendirmiştir.⁵⁹

3.1 Turgut Özal’la Yol Ayrımı

1987 yılında yapılan referandum sonrasında Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş’in siyasete dönmesi ANAP iktidarını sarsmıştır. Bununla birlikte yerel seçimlerin erkene alınması için 1988’de yapılan referandumda hayır oylarının fazla çıkması ile seçim normal zamanda yapılmıştır.⁶⁰ Referandum sonuçlarını “*halk Özal’ı uyardı*” sözleriyle yorumlayan Karaduman, Özal’ın siyasî gündeme hâkim olabilmek için riskli bir karar aldığını söylemiştir.⁶¹

Özal, 26 Mart 1989 Yerel seçimlerini bir güven oylaması olarak görmüş ve yeterli oy alamazsa gideceğini söylemiştir. SHP’nin birinci parti olduğu seçim sonuçlarına göre, ANAP’ın üçüncü parti konumuna düşmesi, parti içindeki muhalefeti daha da hareketlendirmiştir. Ancak seçim öncesi beyanına ve partisinin başarısızlığına rağmen “*gitmiyorum*” açıklamasını yapması ise dengeleri sarsmış, muhalefet partilerine de kullanabilecekleri bir koz vermiştir.⁶²

⁵⁷ Tanör, a.g.e, s.69-71.

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Necmettin Karaduman Örnek Bir...*,102., *Cumhuriyet*,13 Ekim 1987, s.11.

⁵⁹ *Cumhuriyet*,23 Aralık 1987, s.7.

⁶⁰ Süleyman Aşık, “Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanı Seçilmesi Sürecinde ve Sonrasında Yaşanan Bazı Gelişmeler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVII/34, Bahar, 2017, s. 431-465.

⁶¹ *Cumhuriyet*,30 Eylül 1988.

⁶² Tanör, a.g.e, s.77.

Cumhurbaşkanlığı meselesinin konuşulduğu bir süreçte, Necmettin Karaduman'ın fikri, partiler arasında mutabakat sağlanırsa bu makamın daha büyük bir güce kavuşacağı yönündedir. Onun bu çıkışları ve verdiği demeçler, kamuoyunda cumhurbaşkanı adayı olacağı yolundaki beklentileri de güçlendirmiştir.⁶³ Necmettin Karaduman, Haydar Özalp, Akın Gönen, Mükerrerem Taşçıoğlu gibi önemli görevlerde bulunmuş ANAP milletvekilleri bir süre sonra Özal'ın cumhurbaşkanı adaylığına açıkça karşı çıkmışlardır. Bunun nedeni olarak da, son yerel seçimlerde Özal'ın halkın desteğini kaybetmiş olmasını göstermişlerdir.⁶⁴ Karaduman'ında içinde bulunduğu, ak saçlılar olarak adlandırılan muhalifler, aynı zamanda Özal'ın cumhurbaşkanı olması durumunda ANAP'ın dağılacağını ileri sürmüşlerdir.⁶⁵

Özal'ın, Yıldırım Akbulut'u ikinci kez TBMM başkanı olarak aday göstermesi parti içi muhalefeti ve bölünmeyi iyice su yüzüne çıkarmıştır. Meclis başkanlığı seçimi konusuna bir prensip meselesi olarak baktıklarını söyleyen liberal kesimin önde gelen isimlerinden Karaduman, Akbulut hakkında şahsi bir meselesinin olmadığını özellikle vurgulamıştır. Bununla birlikte Özal'ın grup yoklaması yapmadan doğrudan doğruya tek adayın empoze edilmesinin doğru olmadığını belirtmiştir. Karaduman, bu durumu sert sözlerle eleştirmiş, TBMM başkanlığı için üç aday daha olmasına rağmen Başbakanın bunları görmezden gelmesinin, hem bu kişileri küçük düşürücü olduğunu, hem de onların şahsında grubun rencide edildiğini söylemiştir.⁶⁶ Nihayetinde 11 Eylül 1989 'da yapılan TBMM başkanlığı seçimi ANAP'taki çoklu yapıyı iyice belirginleştirmiştir. Bu süreçte, Karaduman'ın başını çektiği 30 kişilik muhalif grubun iyice kemikleştiği anlaşılmıştır. Kendilerine yapılan bütün girişimlere rağmen direnen bu grup, Özal'ın adayı olan Akbulut'a karşı çıkmış ve oy vermeyerek tavrını korumuştur. Karaduman bu durumu şu sözlerle değerlendirmiştir.

“...Parti grubumuza kişilik kazandırdığına güç kattığına inandığımız bu mücadele hedefine ulaşmıştır. ...Ortaya konan eğilimle doğru mesaj verildiği kanaatindeyim...”⁶⁷

17 Ekim 1989'da adaylığını açıklayan Özal'ın karşısına, aday olarak Karaduman'ın Mülkiye'den hocası olan Fethi Çelikbaş çıkarılmıştır.⁶⁸ Netice itibarıyla bütün tartışmalarla birlikte cumhurbaşkanlığı oylaması üçüncü tura kalmış, muhalefetin katılmadığı oylamada, 31 Ekim 1989'da Özal 9. Cumhur-

⁶³ *Cumhuriyet*, 27-28 Kasım, 1988.

⁶⁴ *Cumhuriyet*, 27 Haziran 1989, s.9.

⁶⁵ *Necmettin Karaduman Örnek Bir, ..., s.110.*

⁶⁶ *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1989, s.15.

⁶⁷ *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1989, s.15.

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz., Baş, *a.g.e.* s. 65.

başkanı seçilmiştir. Yıldırım Akbulut'u ise yeni hükümeti kurmakla görevlendirerek başbakan olarak atamıştır.⁶⁹ Daha önce Akbulut'un meclis başkanı olmasına karşı çıkan ak saçlılar grubu, onun başbakanlığına da tepki göstermiştir. Necmettin Karaduman ise kabine listesi okunurken ANAP yerine bağımsızlar sırasına oturmayı tercih etmiştir.⁷⁰

ANAP'ın liberal kanadının öncülerinden olan Karaduman, gördüğü aksaklıklar karşısında doğru bildiğini ve inandığını söylemekten hiçbir zaman çekinmemiştir. Özal'la yolları ayrılrsa da partisini terk etmemiştir. Özal'ı taraflı davranmak, Akbulut'u ise Özal'a uymakla suçlayarak onun için güdümlü başbakan ifadesini kullanmıştır.⁷¹ Diğer yandan Karaduman, Semra Özal'ın başbakan adaylığının ciddiyet kazanması durumunda ise ANAP'ın bundan zarar göreceğini söylemiştir.⁷² Karaduman partisi içinde gördüğü tutarsızlık ve usulsüzlüklerle kıyasıya mücadele etmiş ve etkili bir muhalefet hareketi yürütmüş ancak 1991 seçimlerinde aday olmamış ve siyasî hayattan çekilmiştir.⁷³

Sonuç

Trabzon'un yetiştirdiği önemli devlet adamlarından olan Necmettin Karaduman, başarılı bir bürokrasi hayatından sonra 1983'te ANAP saflarında siyasete atılmıştır. 1983 ve 1987 yıllarında iki dönem Trabzon milletvekili olarak görev yapan Karaduman, askeri rejimden sivilleşmeye giden süreçte iki defa üst üste TBMM başkanı seçilerek aynı zamanda bu kritik döneme tanıklık etmiştir.

TBMM başkanlığı görevini başarı ile yürütmüş, tecrübeli bir devlet adamı olarak bu dönemde ön plana çıkmıştır. 1987 yılında Özal'la yolları ayrılmaya başlayan Karaduman, ANAP içindeki parti içi muhalefetin önderi konumundadır. Karaduman her zaman demokratik değerleri ön planda tutmuş, inançlarına ters düştüğü noktada tepki göstermekten çekinmemiştir. Özal'la yolları ayrılrsa da ANAP'tan ayrılmamıştır. 18. dönemden sonra siyasete veda eden Karaduman, Trabzon Araştırmaları Vakfı Başkanlığı da yapmıştır. 90 yıllık ömrüne pek çok başarı sığdırmış, aynı zamanda mütevazı kişiliği ve devlet adamı kimliği ile de Türk siyasetinde iz bırakmıştır. Necmettin Karaduman, demokrasiye gönülden inanmış bir devlet adamıdır. Henüz çocukluk yıllarında Trabzon'da görme fırsatına nail olduğu Atatürk ve onun fikirleri hayatı boyunca rehberi olmuştur. Atatürk'ün demokrasi anlayışından ve millî egemenlik

⁶⁹ Tanör, *a.g.e.*, s.79.

⁷⁰ *Cumhuriyet*, 10 Kasım 1989.

⁷¹ *Cumhuriyet*, 10 Ocak, 19 Mayıs 1990.

⁷² *Cumhuriyet*, 18 Haziran 1990.

⁷³ *Necmettin Karaduman Örnek Bir...*, s.102.,

düşüncesinden etkilenen Karaduman bu yöndeki görüşlerini gerek konuşmalarında gerekse de yazılarında sık sık dile getirmiştir.

KAYNAKLAR

1.Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivleri Başkanlığı (BCA)

TBMM Arşivi

2.Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi

3.Kitaplar ve Makaleler

ALBAYRAK, Hüseyin, *Trabzonlu Meşhurlar Ansiklopedisi*, Vadi Yayınları, Ankara 2008.

AŞIK, Süleyman, “Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanı Seçilmesi Sürecinde ve Sonrasında Yaşanan Bazı Gelişmeler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* XVII/34, Bahar 2017, ss. 431-465.

ATAMAN, Muhittin,1983-1991 Döneminde İç Politika: Özallı Yıllar, *Osmanlı’dan İkininli Yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi*, Ed. Âdem Çaylak vd., 2.bsk, Savaş Yayınevi, Ankara 2010, ss.587-599.

BAŞ, Ramazan, “Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayatın Çok Partili Siyasetçisi Fethi Çelikbaş (1912-2009)”, *Anadolu Mecmuası*, 2(4) 2023, ss.31-72.

ÇAHA, Ömer, “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi”, *Osmanlı’dan İkininli Yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi*, Ed. Âdem Çaylak vd., 2.bsk, Savaş Yayınevi, Ankara 2010, ss.567-586.

ÇAVUŞOĞLU, Hüseyin, “1983 Genel Seçimleri ve Anavatan Partisi”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8 (1), (2022), ss. 77-86.

DEMİRHAN, Hasan “Bulgaristan Türklerine Uygulanan Zorla İsim Değiştirme Kampanyası ve Türk Basını (Aralık 1984-Mart 1985), *Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 17, Aralık 2019, ss. 252-272.

1. *Millî Egemenlik Sempozyumu 24-25 Nisan*, TBMM Basımevi, Ankara 1985.

KARADUMAN, Necmettin, “Atatürk’te Demokrasi Düşüncesi”, *TBMM Dergisi*, S: 7, Mayıs 1989.

Necmettin Karaduman Örnek Bir Devlet Adamı, Der. Kerem Çalışkan, 2. bsk, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2019.

ÖZCAN, Ümit Niyazi, “Heykeltıraş Burhan Alkar’ın Anıt Eserlerinin Tasarımı ve Kamusal Alan İle İlişkileri”, *Tarih Okulu Dergisi*, S: 21, Mart 2015, ss. 398-434.

SAVAŞ, Ali, “Necmettin Karaduman ve Bende Bıraktığı İz”, *Karadeniz’den Günebakış*, 25 Haziran 2017.

TBMM Albümü 1983-2010, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Ankara 2010.

SARIHAN, Zeki, “Beyceli Köyü’nde Kızların Okullu Olması”, *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 11 Aralık 2015.

TANÖR, Bülent, “12 Eylül Rejimi (1980-1983),” *Bugünkü Türkiye 1980-1995- Türkiye Tarihi 5*, Cem Yayınevi, İstanbul 2002, ss.51-53.

TAŞKIN, Murat, “Üçüncü’den Emir Almayan Tek İkinci Adam Necmettin Karaduman”, *Karadeniz Gazetesi*, 24 Haziran 2017.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Necmettin Karaduman’ın Söylev, Demeç ve Mesajları (1 Eylül 1986- 29 Kasım 1987), s.248-250, (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/2215>)

4.Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

Taka

Trabzon

Karadeniz’den Günebakış

TURSAB Dergisi

TBMM Dergisi

